

קונטרס

נועם שיח

שיעורי

הגה"צ אבדק"ק זר"מ

קראסנא

שליט"א

שיחה נעימה

לפרשת פקודי - החודש

דבר הלכה

הלכות פסח (א)

גליון קמ"ו

שיעורי הלכה

ולקט שיעורי אגדה

הגה"צ אבדק"ק ור"מ שליט"א

בבית מדרשינו
קהל עדת קראסנא
ב"פ יצ"ו

עץ "חיים" הוא למתזיקים בה

ה"ה הרבני הנגיד

מו"ה חיים הלוי מייזעלס הי"ד

לעילוי נשמת הוריו

מו"ה ר' יעקב ארי' בן מו"ה ר' מרדכי צבי הלוי ע"ה

גלב"ע כ"ח אב שנת תשס"א לפ"ק

וזוגתו מרת **צירל** בת מו"ה ר' משה הלוי ע"ה

נלב"ע י"ז חשוון שנת תש"נ לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

**אפשר להשיג הגליון
בבית מדרשינו**

לקבל הגליון באימעייל, להערות
ולהארות, נא לפנות

noiyamsiach@gmail.com

לתרומות ולנדבות נא לפנות
לאימעיל הנ"ל
וזכות הרבים יהא תלוי בו

כל הזכויות שמורות

Copyright 2025 ©

תוכן הענינים

ג דרוש לפרשת פקודי - החודש
ו שיחה נעימה

דבר הלכה

ט הקדמה: ענין מנהגי קודש בחג הפסח
י מעות חטים
יא עניני סוגי מצות, והמסתעף מזה
יב איזה סוג של קמח מהודר יותר להמצות
יב מה הדין באנשים שהם אלערזשי'ק לחטה וכדו'
יג מצות כוסמין (ספעל'ט)
יד מצות של האלווי'ט (ראזעווע וייץ)
טו בירור דין איסור קטניות בפסח
טו התחלת זמן איסור קטניות
טז מה הדין באכילת קטניות בחולה שאין בו סכנה
יז קפה בפסח
יז טיי בפסח
יז שמן (אוי'ל) בפסח
יז שמן זית בפסח
יח קאטען סיד אוי'ל

דרוש לפרשת פקודי - החודש

וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לָאֵת עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם
וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: (שמות י"ב, יג)

וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסָף וְהַגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסָף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִמֶּנּוּ בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר:
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק לְךָ וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם: (שמות י"ב, כב, כד)

ולבניך עד עולם.

ויש לבאר בדרך רמז כונת הפסוק, דהנה
כבר תמה האוה"ח הק' איך אמר
הקב"ה על נתינת הדם על המשקוף ועל
שתי המזוזות 'ושמרתם את הדבר הזה לחק
לך ולבניך עד עולם', הלא מצוה זו אינו
נוהג לדורות.

בקריאה של פרשת החודש כתיב (שמות
י"ב י"ג) והיה הדם לכם לאות על
הבתים אשר אתם שם וגו', ובהמשך כתיב
(שמות י"ב כ"ב-כ"ד) ולקחתם אגודת אזוב
וטבלתם בדם אשר בסף והגעעתם אל
המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר
בסף וגו', ושמרתם את הדבר הזה לחק לך

ביאור נפלא מהחת"ס האיך לא נחרבה ארץ מצרים

אחר שבנ"י לקטו משם את כל ניצוצי הקדושה

שליט"א, (תלמיד חבר לאמו"ר זצ"ל) עפ"י
מש"כ מרן החתם סופר (חת"ס פ"ר בא עה"פ

וראיתי לפרש בספר שבילי פינחס מידידי
הרה"ג רבי פנחס פרידמאן

הוא כי רצה הקב"ה שלא תחרב ארץ מצרים לגמרי, מפני שסוכ"ס היתה אכסניה לנו בשעת הדחק, לכן צוה השית"ב לתת דם פסח על המשקוף והמזוזות של הבתים, ומרושם הדם שנשאר עי"ז נשארה קצת קדושה במצרים שיכולים עי"ז להתקיים.

ולפי"ז מבאר בשבילי פינחס דשפיר יכולין ללמוד לדורות לקח נשגב, שממה שצוה השית"ב לתת מן הדם על הבתים נשאר רשימא דקדושה בארץ מצרים עד עולם.

ומזה נשכיל ונבין כוח הקדושה של קיום מצוה אחת, שנשאר כוחה לדורי דורות, וכש"כ כשאדם זוכה לקיים כל המצות אזי נשאר רושם אצלו ועל בניו לנצח נצחים.

וזה מה שאמה"כ, ושמרתם את הדבר הזה, היינו הלימוד הזה מן הזאת הדם על בתי בני ישראל במצרים, 'לחק לך ולבניך עד עולם' היינו כי כוחה של מצוה אחת נשאר הרושם עד עולם, ע"כ.

ולקחו מן הדם) וז"ל, ברבה קהלת (ט' י"ה) בפסוק עיר קטנה זה מצרים, איש מסכן זה משה רבינו ע"ה, ומלט את העיר בחכמתו ולקחו את הדם וכו', והוא תמוה, ולפענ"ד ראו חז"ל לפי טבע הענין היה ראוי שתחזור ארץ מצרים לתוהו ובוהו על ידי שלקטו משם כל הכסף היינו הקדושה, [וכמבואר בדברי האר"י ז"ל (שער המצוות פ' ראה) שכל עבודת בני ישראל בארץ מצרים היתה לברר הניצוצין הקדושים, וזה סוד האמור בכתוב (שמות י"ב ל"ו) וינצלו את מצרים, שעשהו כמצולה שאין בה דגים, כי נתברר כל הניצוצות עי"ש], ושמהו חושך כידוע, וכבר ביארנו זאת כמה פעמים, ואיך נשארה המדינה על מתכונתה, וחשבו חז"ל כי רצה הקב"ה שלא תחרב לגמרי מפני שהיה אכסנאי לנו בשעת הדחק, ע"כ צוה לנו לתת דם פסח על המשקוף ומזוזות פתחיהם, ומרושם הדם שנשאר נשארה קדושה קצת במצרים שיכולים להתקיים בעולם, ועי"ז מלט העיר ההיא בחכמתו כנ"ל, עכלק"ק של החת"ס.

היינו דיש לתמוה איך נשארה ארץ מצרים על קיומה, והביאור בזה

גודל כח קדושת בתי בני ישראל אפילו בגלות

שבחוץ לארץ עתידין שיקבעו בארץ ישראל, שהלא הדברים ק"ו, ומה בתי כנסיות ובתי מדרשות המיוחדים רק לכמה שעות ביום לתורה ותפילה יקבעו בארץ ישראל, **עאכו"כ בתי בני ישראל אשר התנהגו בתוכם בקדשה ובטהרה** וקיימו שם כמה מצות דאורייתא ודרבנן וגידלו בהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ויר"ש וכו', **ודאי שעתידין להקבע בארץ ישראל, עכדה"ק.**

ולפי הנ"ל מובן היטב דבריו הקדושים, מכיון שקדושת בתי בני ישראל נמשך קדושה זו לעולם ע"י שמירת התורה וקיום המצות בבתי אלו, ולכן בודאי לעתיד לבוא יקבעו בתי אלו בארץ ישראל.

יזכנו השית"ב שנזכה בקרוב ממש לראות בנחמת ציון וירושלים ובתי בני ישראל יקבעו בארץ ישראל בביאת גואל צדק בבי"א.

ועפ"ז יש לפרש בדרך רמז כונת הפסוק 'והיה הדם לכם לאות על הבתים', כי הדם שנתנו על המשקוף ועל המזוזה במצרים יהיה לכם לאות ולראיה על **'הבתים אשר אתם שם', היינו גם לדורות הבאים בגלות**, וללמד בא על גודל קדושת בית ישראל שמקיימין שם מצות התורה, מצות דאורייתא ומצות דרבנן, כי הרושם נשאר שם לעולם, וכדברי מרן החת"ס כי רק בזכות מצוה אחת היה יכולת לארץ מצרים להתקיים אחר שבני ישראל יצאו משם והוציאו את הקדושה מארץ זו, **כש"כ בתי בני ישראל שמקיימים בה הרבה מצות בודאי נשאר הרושם דקדושה לעולם.**

ועפ"י זה שפיר מובן מאמר הקדושת לוי זי"ע (פתגמין קדישין אות כ"א) על מאמר הגמ' (מגילה כ"ט.) דעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו באר"י, כש"כ הוא שגם בתי בני ישראל הכשרים

שיחה נעימה

הבירה ווינ'א, ולאחר שקידש בליל שב"ק התישב ואמר למקורבו בדרך צחות, מה טוב הוא לעשות קידוש ולהעיד על מעשי בראשית במקום שכופרין, (כידוע שאז היה שכיח הרבה חילול השם וכפירה בעיר ווינ'א), ושוב חזר ואמר, **מתחרט אני על מה שדיברתי, 'איך האב גערעדט אויף יודין'.**

ואמר, כי אצל יעקב אבינו בפרשת ויחי (בראשית מ"ט א') כתיב, האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, פרש"י (שם) **ביקש לגלות את הקץ** ונסתלקה ממנו שכינה (פסחים נ"ו.), ולכאורה צריך להבין **למה מגיע ליעקב עונש גדול כזה** שהשכינה תסתלק ממנו, ואם לא היה רצון השית"ב שיגלה את הקץ היה לו להעלים מאתו שישכח את זמן גילוי הקץ ולא יותר.

בפרשת השבוע עה"פ (שמות ל"ה כ"ז) **והנשאם הביאו**, פרש"י (בד"ה והנשאם הביאו) א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות ל"ו ז') והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וכו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה, **ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם** והנשאם כתיב, ע"כ.

ויש להבין למה נחסר דוקא האות יו"ד מתיבת 'והנשאם'.

וראיתי לבאר הענין עפ"י עובדא שהיה אצל הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זצ"ל שפעם אחת שבת בעיר

הנשיאים ישלימו את החסר, אבל למעשה הביאו בני ישראל כל זהבם וכספם עד שהכתוב מעיד שהיה די והותר, ולכן **החסיר הכתוב מתיבת הנשיאים את האות יו"ד דוקא, כיון שלא השיגו את עומק מדריגת יהודי, שלבם מלא בפנימיותם אהבה מוסתרת להשית"ב.**

ובענין ההשתוקקות של כלל ישראל למלאכת המשכן ראיתי בגליון 'ניצוץ אחד' שמבאר על מש"כ רש"י עה"פ (שמות ל"ה ב') דהקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה שבת, ומקשה דאם כל הלימוד הוא משום סמוכים שכותב ענין שבת סמוך לפרשת המשכן, א"כ למה היה צריך הכתוב לכתוב קודם את הענין שמירת שבת ואח"כ הענין מלאכת המשכן, הרי יכול לכתוב ענין בנין המשכן קודם דהרי בפרשה זו עוסקים אנו בענין הקמת המשכן ואח"כ יכתוב הענין שמירת השבת ונדרוש סמוכים, ומבאר **שמש** **רבינו חשש** דאם יקדים לומר את פרשת מלאכת המשכן שזה בא לכפר על חטא העגל, אז **כלל ישראל לא ימתין לשמוע את כל דבריו** אלא תיכף ומיד בתחילת דבריו ירוצו לביתם להביא את

וביאר, כי חז"ל דרשו בגמ' (סנהדרין צ"ח.) עה"פ (ישעיה ס' כ"ג) בַּעֲתָה אחישנה, שיש ב' מיני קיצים לגאולת ישראל מהגלות, יש זמן קץ של 'בעתה' אם לא זכו ח"ו, ויש זמן של 'אחישנה' אם זכו בני ישראל ויחזרו בתשובה, והנה יעקב אבינו בודאי לא רצה לגלות את זמן הקץ של 'אחישנה', דלא שייך לומר עליו גילוי, כיון שכל יומו זמנו הוא כדכתיב (תהלים צ"ה ז') היום אם בקולו תשמעו כמבואר בגמ' (שם), **אלא על כרחך רצה לגלות את זמן הקץ של 'בעתה', היינו כשכלל ישראל ח"ו לא יחזרו בתשובה ולא יזכו אז יגאלו בזמן הקץ של בעתה, ונמצא **שעי"ז חשב מחשבה לא טובה על כלל ישראל** שלא יחזרו בתשובה, ולכן הענישו אותו שנסתלקה ממנו השכינה, ולכן התחרט על מה שאמר על היהודים של עיר הבירה ווינ'א, ע"כ.**

ועפ"י זה אפשר לבאר את הענין שהחסירו בתיבת הנשוא את יו"ד דוקא, דהרי הנשיאים עלה במחשבתם לחשוב על כלל ישראל מחשבה לא טובה, שהם לא רוצים להביא כ"כ הרבה כסף וזהב לבנות את משכן ה', ולכן חשבו במחשבתם שהם

לקצר בימים נעלים אלו בעבודה שבלב זו תפילה, דאמירת תחנון הוא כדי לעורר את האדם לתשובה ולחשבון הנפש ולתיקון המעשים, אלא **דבאותם ימים נעלים ומרוממים שבהם הלב מתרומם מאליו לקרבת השם ולתשובה מאהבה אין כלל צורך באמירת תחנון** כדי לעורר את האדם לתשובה, וביותר אמורים הדברים בחודשי אדר וניסן כמובא בספה"ק שהוא זמן מיוחד לתשובה מאהבה.

וזה העומק הטמון בדברי צדיק זה, שאם הגוי היה מרגיש את המתקנות בעבודת השם ואת היכולת להשיג קרבת השם ואהבתו ביחוד בימים אלו שמדלגים בהם על אמירת תחנון, היה לבטח רץ ומתגייר

כל זהבם וכספם למלאכת המשכן, ולא ישמעו את הציווי לשמירת השבת שדוחה את מלאכת המשכן, ולכן הקדים משה רבינו לומר את הציווי לשמירת השבת ואח"כ המשיך לומר את ענין מלאכת המשכן.

בגליון 'בנאות דשא' פרשת ויקהל, מביא בשם אחד מצדיקים הקודמים **שאם הגוים היו מכירים את התענוג המתוק שיש ליהודים ביום שמדלגים בו על אמירת תחנון, היו רצים ומבקשים להתגייר, ולכאורה טמון בדבריו עומק רב.**

ומבאר, דטעם הדבר הוא שבימי שמחה וביומי דפגרא שאין אומרים בהם תחנון, הרי הכונה לא היתה חלילה

שיעור הלכה

בשיעורים הבעל"ט נקיים מאמר חז"ל (פסחים ו.) שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלוש ימים קודם החג, ונבאר את הענינים הנוגעים להלכה למעשה בהלכות חג הפסח

הקדמה: ענין מנהגי קודש בחג הפסח

המחבר בשו"ע בהלכות פסח (סי' תכ"ט סעי' א') כ' **שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום**, בשאר ימים טובים יש מחלוקת אם צריך לדרוש לפני החג, אבל בפסח כולו עלמא צריכים להקדים ולדרוש ל' יום קודם החג, משום שיש בחג הזה הרבה הלכות.

ואפשר להוסיף ע"פ דברי החתם סופר בפרשת ויקהל, על הפסוק (שמות ל"ה ג') 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', כי האדם צריך להתכונן ולהבעיר את קדושת השבת לפני שיגיע יום השב"ק, כי אז כבר מאוחר, וזה כונת הפסוק לא תבערו אש - פ' אש של קדושת השבת, ביום של השבת עצמו, **ועל פי זה בודאי שחג הפסח שגם כן נקראת שבת** כדכתיב (ויקרא כ"ג ט"ו) 'וספרתם לכם ממחרת השבת', **שצריך הכנה דרבה כמה שבועות לפני החג.**

מסופר שהרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, לא נתן רשות לבחורים או לכל מאן דהו להשתתף אצלו בליל הסדר אלא אם למד לכל הפחות רוב הלכות פסח, ובעיקר ההלכות שנוגע לליל הסדר, **כי אי אפשר להגיע לליל הסדר בלי הכנה.**

בספר 'שו"ת מן השמים', (להר"י מבעלי התוספות), [כידוע שספרו נקרא תשובות מן השמים כיון שבלילה היה מניח את השאלה תחת מראשותיו ולמחרתו היה מוצא שם תשובה], וכותב שפעם אחת שם שאלה מתחת למראשותיו וזה תוכן השאלה, **מהיכן הוא המקור לכל הדקדוקים והמנהגים שיש לבני ישראל בפסח** מה שאין הדין כן בשום מצוה אחרת, וגם שבכל האיסורים יש הדין של ביטול ברוב או בשישים וכו' אבל בחמץ

בחג הפסח שאפילו במשהו לא בטיל, ועוד הרבה בדומה לזה, והחזירו לו תשובה שמכיון כשיצאו בני ישראל ממצרים לא היה להם שום מצות לקיימם [חוץ מקרבן פסח ומילה], ומצוה הראשונה שקבלו עליהם היה מצות אכילת מצה, ולכן מתוך חביבות שזה החיה את נפשם שיש להם כבר מצוה לקיימה דקדקו עליה ביותר ובהידור רב, ומסיים תשובתו שבאותה תשובה קיבל עוד ענין והוא, שכל המאריך בענינים אלו של פסח מאריך לו ימיו ושנותיו עכ"ל, וכמובן שלעסוק בלימוד ההלכות נכלל בענין זה.

מעות חטים

המחבר בשו"ע בהלכות פסח (סי' תכ"ט סעי' א') כ' **שואלין** ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, וע"ז כותב הרמ"א (סעי' א') **ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח**, וצ"ב מה הוא ההמשך של דברי הרמ"א שבה להוסיף על דברי המחבר.

מסופר שהרה"ק רבי הערצקא מראצפערט זצ"ל שהיה עוסק רבות בגמילות חסדים וראה זאת אצל רבו בעל ה'דברי חיים' זצ"ל, ובשנה אחת יצא כדרכו לאסוף מעות חטין ונשתתה בדרך וחזר לעירו רק בערב שבת הגדול, ונצרך היה להכין את הדרשה לשבת הגדול כמנהג רבני עיר בכל אתר לדרוש בשבת זו לבני קהילתם, והתיישב בליל שב"ק להכין דרשה ולא עלה הדבר בידו, למחרת הגיע לביהכנ"ס והתחיל את הדרשה בצחות דברים, ואמר שהרי המחבר כותב '**שואלין**' ודורשין וכו', וביאר את המילה 'שואלין' שהוא מלשון הלוואה, היינו שמותר ללוות דרשה להלכות פסח מספרים של אחרים, כדי לדרוש בהלכות הפסח, וזה כונת דברי הרמ"א שמוסיף על דברי המחבר, שהטעם שמותר לשאול דרשה מספר אחר הוא, מכיון שהרי עסוקים מאוד בימים אלו לאסוף מעות

חטין לעניים ואם כן מהיכן נוטלין הזמן להכין דרשת שבת הגדול, ולזה בא המחבר וכותב שאפשר גם 'לשאול', היינו ללוות דרשה מספרים אחרים.

הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, ביאר הטעם למה בפסח היה יותר הענין של חלוקת מעות חטין לעניים לצרכי החג. הרי גם בחג הסוכות ושאר ימים טובים יש הרבה הוצאות לחג.

וביאר שידוע שבכל יו"ט צריך האדם לשמח עניים ואלמנות ויתומים ולהזמין לסעוד על שולחנו לאכול, כדכתיב בפר' ראה (דברים ט"ז י"א) ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך וכו' והגר והיתום והאלמנה, **ופסוק זה מיירי בחג הסוכות ובחג השבועות אבל לא בפסח**, והטעם, משום שהרי מנהג ישראל להחמיר בפסח לא להתערב לאכול מאכלים של אחרים בחג הפסח, ואם כן אי אפשר לקיים כהלכתה את הענין של להזמין עניים על שולחנו, שהרי כל עני בישראל גם כן רוצה לקיים מנהג אבותיו שלא לאכול אצל שאר האנשים, ועל כן **העצה היחידה היא לשלוח לעני לביתו את צרכי החג** שלא יזקק לבוא אליך ולאכול, והנה יש לנו עוד ענין חשוב בנתינת מעות חיסין.

עניני סוגי מצות, והמסתעף מזה

במשנה בגמ' (פסחים דף ל"ה.) מפורט חמש מיני קמח שעל ידם אפשר לצאת ידי חובת מצה בפסח ואלו הם, **חטים** (וי"ץ), **שעורים** (בארלי), **כוסמין** (ספעלט), **שיפון** (רי"י), **שבולת שועל** (אטמיעל), ואין יוצאין יד"ח בקמח אורז או של דוחן (רי"ז) – ושאר מיני קטניות וכדו'), ובגמ' שם מבאר הטעם משום שבתורה כתיב 'לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצה' ודרשינן שרק **במיני קמח שיכולים להחמיץ יוצא בהם ידי חובת מצה**, מה שאין כן במינים שאינם יכולים להחמיץ כגון אורז ודוחן לא יוצא בהם יד"ח, וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' תנ"ג סעי' א').

איזה סוג של קמח מהודר יותר להמצות

הרמ"א (שם) כותב בשם המהרי"ל **שהמנהג לכתחילה ליקח חטים** (וי"ץ) **למצות**, והטעם מבואר בפוסקים שזה **משום הידור מצוה** משום שזו היא הקמח החביבה ביותר על האדם, וכך הוא המציאות, ומוסיף ה'חק יעקב' על דברי הרמ"א **וכדי שיאכלו הכזית מצה בליל הסדר לתיאבון**, וכותב עוד שמשום חביבות חטה זו, מנאה התנא ראשונה במשנה, ולא משום שזה כתוב בתורה ראשונה בשבעת המינים, אלא משום שטעמו משובח ביותר.

ברמ"א (סי' תע"ה סעי' ז') מביא **שיש נוהגים לעשות ג' המצות של ליל הסדר כשיעור קמח העשרון** זכר ללחמי תודה, מכיון שכלל ישראל יצאו בליל הפסח מבית

האסורים - ממצרים, ולכן באכילת המצה יש ג"כ ענין של לחמי תודה, והרי לחמי תודה נעשו רק מקמח חטה, ולכן כתב ה'פתחי זוטא' שזה טעם נוסף לדברי הרמ"א שצריך להדר לאפות המצות רק מקמח חטים ולא משאר המינים.

מה הדין באנשים שהם אלערזשי'ק לחטה וכדו'

אנשים שהם אלערזשי'ק לחטה ואינם יכולים לעכל חטה יכולים לאפות המצה גם ממינים אחרים, והמהר"ם שיק (הלכה י') מביא בשם החתם סופר, שבכל אופן לא יקה שעורים למצה, משום שמובא בחז"ל ששעורים קשים לשכחה, והרי בפסח כתוב בתורה (דברים ט"ז י"ג) 'למען תזכור' שצריך זכירה כל הזמן, ולכן יש להתרחק מדבר שקשה לשכחה, ב'דרך החיים' (ס"ק א') מביא עוד טעם לדבר, ומוסיף על זה גם מין שיפון (רי"י) ושבולת שועל (אטמיע'ל), משום שמשמע מלשון הפוסקים שקמח משלשת מינים אלו ממהרים להחמיץ, ולכן לא ישתמשו בהם.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' מ"ט) נוטה דעתו ג"כ להחמיר באלו המינים, מכיון שבשו"ע (סי' תנ"ט סעי' ב') מבואר שאפילו בחטה (וי"ץ) צריך להחמיר בכל עניני החומרות כדי שלא יבוא לידי חשש חימוץ, ולכן ק"ו באלו המינים שממהרים להחמיץ וקשה מאוד להזהר בהם, בודאי צריך להתרחק מהם.

אבל האחרונים תמהו על זה, דהרי המחבר בתחילת הלכות אלו כן מפרט את כל חמשת המינים שיוצאין בהם יד"ח מצה וכשרים הם למצות, וצ"ע.

ובליקוטי הלכות מהמנח"י (סי' מ"ג) כותב שאצל חולה שהרופא אסרו לאכול חטה, בודאי יכולים להקל בשאר המינים, וכן מבואר ב'לבושי מרדכי'.

מצות כוסמין (ספעל'ט)

לגבי מצות הנעשים מחטים של כוסמין (ספעל'ט) שהם טובים לעיכול והם מיוחדים לאנשים שיש להם קשיים בעיכול המזון, לא מבואר בפוסקים שהם ממהרים להחמיץ, ובגמ' (פסחים דף ל"ה.) איתא שכוסמין מין 'חטים' הם, וכן בלשונינו קורין אותו - דינקל ווייץ,

ולכן דעת רוב הפוסקים שאפשר לצאת בהם לכתחילה יד"ח מצה בליל הסדר, עכ"ז האחרונים כתבו דלשני הכזיתים הראשונים של ליל הסדר יש להשתדל לאכול מצה מחטים דוקא, מהטעם שנתבאר לעיל שטעמו משובח ביותר.

וה'מנחת יצחק' מוסיף על זה, שהוא לא מאמין שמעיים של בני אדם יתקלקלו מכזית מצה מקמח חטים ע"כ, ולכן כדאי להחמיר בדשני הכזיתים הראשונים לאכול דוקא מצות העשויים מקמח חטים, ועוד לרבות שמצה הרי היא סגולה לרפואה - מיכלא דאסוותא, ופשוט הוא שאדם שאינו יכול לאוכלם בשום אופן יוצא יד"ח גם בכזית הראשון במצת כוסמין..

מצות של האלווי"ט (ראזעווע וייץ)

בשו"ע (סי' תמ"ז סעי' ד') כותב, שלפני הפסח אם נפל בקמח, חמץ או גרגיר חטה של חמץ, אז הוא מתבטל בשישים, אבל בחג הפסח עצמו אין שום דבר שיכול להתבטל והדין הוא שנאסר ב'משהו', ומבאר ע"ז הרמ"א (שם בשם תרומה"ד) שמה שאמרו דבטיל בשישים הוא רק לח בלח כמו קמח בקמח שמתערב יפה, אבל יבש ביבש אמרינן שהאיסור חוזר וניעור בפסח ולא נתבטל, וא"כ חטים מצומחת שנתבקעו מחמת הגשמים שזה חמץ גמור ונתערב בשאר חטים לפני הפסח אינו חוזר וניעור בפסח, מכיון שכבר נטחן היטב לפני הפסח ונתבטל בשישים.

ולפי זה מבאר הפמ"ג ש'האלווי"ט', מכיון שזה נעשה ג"כ מקליפת החטה ולא רק מגוף החטה עצמה, לכן אין בו דין לח בלח - היינו קמח בקמח, אלא דינו כקמח שנתערבה בקליפתה, וא"כ אם נפל שם חטה מבוקעת כנ"ל אע"פ שלפני הפסח נתבטל בשישים כשטחנו אותו, אבל כשמגיע חג הפסח הרי האיסור חוזר וניעור כמו לח ביבש, ויש כאן חשש חמץ.

ולכן כתב הפמ"ג במשב"ז (סי' תס"ז ס"ק י"ה) וז"ל, ובקמח גופא אם נטחן לפסח עם הסובין, י"ל דוודאי אם אופה לפסח דחוזר ונעור, דסובין אינו נבלל יפה וצריך לרקד הקמח יפה יפה שיהא דק ונבלל יפה, אז דין לח בלח הוה וכו', עכ"ל, וא"כ לפי דברי הפמ"ג יש חשש גדול עם המצות של האלווי"ט שמעורב בזה קליפת החטה.

ובשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' קכ"ט וסי' ק"ל) מחמיר בזה כשיטת הפמ"ג.

אבל ה'פתחי זוטא' (בספרו ברכת הפסח) כותב, **שבזמנינו ה'האלוויט'** מניחים בתוכו כמות מועטת של הסובין, ואי אפשר להכיר שום הבדל בינו לבין הקמח הרגיל **יתכן** שאפשר להגדיר את קמח ההאלוויט שנתערב **בקמח - לח בלח**.

עוד כ' שם הפתחי זוטא **דהפמ"ג איירי שאופה את המצות בפסח עצמו**, ואז הרי היה עדיין קמח, אבל אם כבר נאפו המצות קודם הפסח לא אמרינן בזה דחוזר וניעור, (ועי"ש שבפמ"ג דפוס ראשון כתוב אם אופה 'בפסח' ולא אם אופה לפסח).

היוצא לנו מדין ודברים אלו, שהמצות של האלוויט בזמנינו יכולין לצאת בו ידי חובת מצה, אבל עכ"ז יש מחמירין כפשטות לשון הפמ"ג וכדעת בעל שו"ת ערוגת הבושם, ורק אם יודעין בבירור שלא היה שם קודם הפסח שום חטה מצומחין אז אין לחשוש.

בירור דין איסור קטניות בפסח.

המחבר בשו"ע הלכות פסח (סי' תנ"ג סעי' א') מבאר **שמותר לעשות תבשיל עם קטניות בפסח**, והרמ"א חולק עליו וכותב, **שיש אוסרים** (טור והגה' מיימוני) **וכן המנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות**, עכ"ל, ולכן אנו בני אשכנז נוהגים שכלל לא משתמשים בפסח בקטניות.

ומבואר בטור דהטעם שהחמירו כל כך בענין זה, משום שלפעמים מתערב חטים עם הקטניות וקשה מאוד לבררם היטב מחמת קוטנם, ועל ידי בישולם יחד יבואו לידי חימוץ, ועל אף שבזמנינו הדבר אינו מצוי כל כך, אבל מכיון שנהגו כן בכל הדורות אין לשנות.

עוד טעם מביא בט"ז (סי' תנ"ג ס"ק א') בשם הסמ"ק, משום שיש כמה פעמים שטוחנין את האורז והקטניות הדק היטב ונראה כמו קמח רגיל, והרבה אנשים מבשלים בקמח זה, והרי קמח ממין זה לא מחמיץ ואינו צריך שימור, **אבל חיישינן שבנ"א יטעו** ע"י זה לומר שמותר לטחון גם כן חטה רגילה ולבשלה בפסח שזה ודאי חמץ גמור, ולכן החמירו כל כך להרחיק את האדם מכל חשש.

ולכן צריך להשים לב ביותר לענין זה, כי הרי אצל אחינו בני הספרדים לא נהגו כלל איסור בקטניות כדעת המחבר, ורק אצל בני אשכנז נהגו איסור, ובחננויות מונחים כל מוצרי הפסח באופן מעורב, וצריך לבדוק היטב, שיש מוצרים שהם כשרים לפסח רק לבני הספרדים.

כמו כן צריך להשים לב קודם הפסח כשכל הבית כבר נקי לכבוד החג ורוצים לאכול מאכל קטניות - שהרי ודאי הוא שאינו חמץ, אבל צריך להיזהר מאוד שלא להניחם על השולחן שאוכלין עליו בפסח.

התחלת זמן איסור קטניות

בענין תחילת זמן איסור קטניות בערב פסח, יש שני דעות בהלכה, הפמ"ג סובר שמותר לאוכלם עד ליל פסח וכן פוסק בשו"ת מהרש"ם (חלק א, קפ"ג) אבל ה'חק יעקב' חולק וסובר שאסור לאוכלם כבר מסוף זמן אכילת חמץ.

בשו"ת שבט הלוי (ה"ג סי' לא) כותב, שמנהג רבותינו בערב הפסח לאכול רק בשר ופירות אבל לא שאר הדברים כגון קטניות, ומסיים שאין לערער בזה, והוא (העובר על זה) בכלל הפורץ גדר, ומוכן הדבר שלילדים אין צורך להפרישם מאכילת קטניות בערב פסח אחר זמן איסור אכילה, ויתכן שילד גדול שכבר הגיע לחינוך כדאי להפרישו.

בקובץ 'בית הלוי' מביא בשם החזו"א, שילד עד גיל שנתיים אין צורך להשגיח כלל על ענין הקטניות אפילו בתוך חג הפסח, ואפילו מעל גיל שנתיים אם הילד אינו יכול לאכול רק מאכל שיש בו קטניות פשוט הוא דאין לחשוש לחומרא זו, אבל ילדים שכבר הגיעו לגיל חינוך ויכולים לאכול מאכלים אחרים, יש ענין לחנכם שיתרגלו למנהגינו להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח.

מה הדין באכילת קטניות בחולה שאין בו סכנה

במשנ"ב (סי' תנ"ג ס"ק ז') מבאר שאפילו חולה שאין בו סכנה באם הרופא אומר שזה יותר טוב לו מאכל הקטניות מותר הוא באכילת קטניות.

ודעת מו"ר אבי זצ"ל היה **שיש להכין כלי בישול מיוחד עבור בישול מאכלי הילדים** שמעורב בו קטניות (פארמילא וכדו'), **ובדיעבד** אם בשלו בקדירה מאכל של פסח ונתברר שמקודם בשלו באותה הקדירה מאכל של קטניות, אז אפילו אם לא עברו כ"ד שעות מהבישול הקודם, המאכל שבשלו מותר לאכילה, מכיון שלא החמירו כל כך בבליעות, אבל **לכתחילה צריך להמתין מלבשל בקדירה זו כ"ד שעות**.

בשערי תשובה (סי' תנ"ג ס"ק א') מביא בשם ליקוטי מהרי"ל, שהאוכל קטניות בפסח **עובר על לאו של 'לא תסור' ועונשו חמור מאוד**, ומוסיף שבדורו עמדו קצת מן החכמים (חכמי עם הארץ) ורצו לפרוץ גדר זה, שסברו שזה לא שכיח כ"כ וכמעט שלא נמצא שיתערב חמץ כנ"ל, וחכמי הדור התלמידי חכמים יצאו כנגדם, עכ"ל.

ורואים מדבריו חומרת הענין של מנהגי קודש בדברים האסורים בפסח, ולצערינו בכל דור ודור קיימים 'חכמים' שמנסים לקרר ענין החומרות והמנהגים, וצריכים להשים לב על כך.

[ידוע העובדא מהרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, שאחד מחסידיו במדינת אונגארע'ן שלח לו לפסח אוגערקע'ס שגידל בחצרו הפרטי, והרה"ק לא אכל מהם כלל כל ימי הפסח, ולא הבינו למה הוא מחמיר כל כך, ובסוף ימי החוה"מ הגיע טעלעגרא'ם דחופה מהחסידי הנ"ל וכתב שהוא מקווה שהרבי לא אכל מהאוגערקע'ס, כי נתברר לו שהגוייה שעבדה אצלו שרתה את האוגערקע'ס בחומץ חמץ והוא לא ידע, ואז כינס הרה"ק זי"ע את בני ביתו ואמר להם, שכולם תמהו למה לא אכל את האוגרקע'ס על אף שהיו בתכלית ההידור, אבל טעמו היה משום שהמאכלים שאכל אבי זצ"ל יודע אני שמלאכים השגיחו עליהם ואיני חושש לאוכלם, אבל מאכל זה לא ראיתי אצל אבי וחששתי לאוכלם, ע"כ, ועל ידי הטעלעגרא'ם ראו איך שמשמים השגיחו על כך שלא יכשל ח"ו אותו צדיק באכילת חמץ, ומעובדא זו רואים את גודל ענין החומרות שנהגו אבותינו בפסח, וזה החזיק אותם כל הזמנים אפילו בזמנים קשים שלא היה להם מה לאכול].

השערי תשובה ממשיך שם בדבריו וכותב, ואין ללמוד ממקומות שנהגו היתר בקטניות, שכמו בענין חרם דרבינו גרשום לא נפל בדעת אף אחד להקל בזה כמו שנהגו אחינו הספרדים, הוא הדין באיסור קטניות הדבר חמור שלא להתיר.

קפה בפסח

בהמשך מביא השערי תשובה (שם), שבזמנו היה מבוכה גדולה לגבי גרעיני הקפה שנראה כקטניות אבל בעצמו הוא פרי עץ, וגדול אחד החמיר בזה, וכותב השע"ת **שלא החמירו אצלם בזה ושתו בפסח קפה**, ומסיים הזריזין מקדימין **לחרוך את הקפה לפני הפסח** עכ"ל.

טיי בפסח

בענין השימוש בטיי בפסח מבואר שם בשע"ת, **שהיו שנהגו שלא לשתות טיי בפסח, וזה היה בזמנם** שהיה דחקות נוראה והיו משתמשים בעלי הטיי כמה פעמים על ידי שייבשו אותם כל פעם, וכן היו גם מוכרים אותם לאחר הייבוש לאנשים אחרים, ולכן בזה שאלה שלא ידעו באיזה כלי בישלו את עלי הטיי מקודם, **ולכן החמירו בזה**, והשע"ת כותב ע"ז שדבר זה מתחיל כבר להשתפר שלא מוכרים עוד עלי טיי משומשים, וגם מכירים בעלי טיי הן בצבע והן בריח אם כבר בשלו את העלים פעם אחת **ולכן מותר ע"כ**.

שמן (אוי"ל) בפסח

לגבי השימוש בשמן בפסח, **יש שהן ממש קטניות**, ואפילו אותן שאינם קטניות יש מחמירין שדינו כקטניות שהם גדלים כמו קטניות, ובפוסקים מבואר חומרת הדבר שלא יאמר אדם שהרי אינו אוכל את הקטניות עצמו אלא רק את המשקה היוצא ממנה, אפ"ה אין בזה חילוק ודינו כקטניות ממש וכדלהלן.

שמן זית בפסח

כתב המג"א (סי' תנ"ג ס"ק ד') בשם המהרי"ל **ששמן זית אין לה שום שייכות לקטניות**, וכן משמע מהפוסקים, אבל ה'דגול מרבבה' (שם) מבאר, שלא ראה שיאכלו שמן זית בפסח, **וכן נהגו ה'ייטב לב' מסיגעט וכל אדמור"י בית סיגעט לדורתייהם שלא להשתמש בשמן זית בפסח**.

יש אומרים **שהטעם הוא**, משום שהזית נראה כמו בונדע'ל שהוא קטניות, ויש שכתבו שהטעם הוא, משום שכשכותשין את הזיתים היו נוהגים לכותשם ולדרכם במדוכה שכבר טחנו וכתשו שם גם דברים אחרים שהם חמץ, ולכן **החמירו לא להשתמש אפילו בשמן זית**.

קאטען סיד אוי'ל

יש כיום הרבה הכשרים לפסח לשמן זה, וכן הוא דעת הרבה פוסקים שמותר להשתמש בשמן זה (המנחת פתים, האג"מ) וכן הורה הגר"ח מבריסק **שמותר להשתמש בזה בפסח**, אבל בארץ ישראל - העדה החרדית אינה נותנת הכשר על זה, וכן כותב המנחת יצחק (חלק ג' סי' קל"ח), וכך סובר גם ה'בית שלמה' ששמן זה אסור בפסח, משום שנראה כמו קטניות, וגדל כמו קטניות, **והמנח"י אינו רוצה להתיר זאת בשום אופן**, אבל יש שהתירו זאת אפילו בארץ ישראל.

לסיכום: אפילו אצלינו שיש הכשרים טובים על זה, **צריך אמנם לזכור שאצל אבותינו זקנינו באירופה השתמשו רק בשומן של עוף 'שמאלץ'**, משום שהיו אנשים גדולים וצדיקים כמו ה'ייטב לב' ועוד גדולים מגדולי גאליציע שהחמירו בשמן כנ"ל, **וצריך האדם לבחון היטב בנפשו** שאם חושש לדברי הרופאים שאומרים שהשמאלץ אינו בריא כ"כ, יבחן עצמו אם נזהר בענין זה כל השנה ממאכלים שאינם כל כך בריאים, ומה גם שכל השנה אוכלים כל מיני בשר שיש בהם הרבה פעטענ'ס שאינו בריא לאכול כלל, והמבין יבין.

אבל פשוט הוא שאדם שאסור לו לאכול זאת מטעמי בריאות אין לו להחמיר בזה.

